

Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper

Diacovensia 33(2025.)1, 33–48

Primljeno/Received: 11. ožujka 2022.; Prihvaćeno/Accepted: 24. veljače 2025.

UDK: 272-67-722.52

<https://doi.org/10.31823/d.33.1.2>

Ivan MACUT*

Uloga biskupa u ekumenskom poslanju Crkve prema dokumentu

Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum (2020.)

The Role of the Bishop in the Ecumenical Mission of the Church, According to the Document

The Bishop and Christian Unity: An Ecumenical Vademecum (2020)

Sažetak: Ovaj je rad uz uvod i zaključak podijeljen na dva dijela. U prvom dijelu pod naslovom *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum (2020.): struktura dokumenta i uloga biskupa u ekumenizmu* govori se o strukturi dokumenta te se naglašavaju dva vida ekumenskoga djelovanja biskupa, i to osobni i delegirani rad. Drugi dio rada naslovljen je *Novi naglasci dokumenta Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum* i govori o novim naglascima i svojevrsnim novostima u odnosu na ranije ekumenske dokumente. Te novosti ne skreću ekumenski smjer Katoličke Crkve u nekom novom, do sada nepoznatom pravcu, nego ih je potrebno radije promatrati kao produbljenje postojećih propisa i preporuka, kao i bolje sagledavanje ekumenskoga djelovanja na lokalnoj biskupijskoj razini. Biskup u tom kontekstu, prema *Ekumenskom vademecumu*, ima ključnu i nezamjenjivu ulogu.

Ključne riječi: biskup; ekumenizam; Katolička Crkva; *Ekumenski direktorij*; *Ekumenski vademecum*; drugi kršćani.

Summary: In addition to an introduction and conclusion, the work is divided into two parts. The first part, entitled *The Bishop and Christian Unity: An Ecumenical Vademecum (2020): The Structure of the Document and the Role of the Bishop in Ecumenism*, discusses the structure of the document and emphasizes two aspects of the ecumenical work of the bishop, namely personal and delegated work. The second part of the work is entitled *New Emphases of the Document The Bishop and Christian Unity: An Ecumenical Vademecum*, and it discusses new emphases and novelties compared to earlier ecumenical documents. These novelties do not divert the ecumenical direction of the Catholic Church in some new, hitherto unknown direction but rather should be viewed as a deepening of existing regulations and recommendations, as well as a better understanding of ecumenical work at the local-diocesan level. According to the ecumenical vademecum, the bishop has a key and irreplaceable role in this context.

Keywords: bishop; ecumenism; Catholic Church; Ecumenical Directory; ecumenical vademecum; other Christians.

* Dr. Dr. sc. Ivan Macut, Institut za filozofiju, Ulica grada Vukovara 54, 10 000 Zagreb, Hrvatska ▪ Ivan Macut, Ph.DD., Institute of Philosophy, Ulica grada Vukovara 54, 10000 Zagreb, Croatia
✉ ivanmacut@libero.it

Uvod

Katolička Crkva u pontifikatu pape Franje nastavlja sa svojim ekumenskim smjerom.¹ Uz to i papa Franjo u duhu svojih prethodnika nastavlja raditi na razvijanju i građenju ekumenskih mostova s vođama drugih Crkava i crkvenih zajednica. Spomenimo i činjenicu da do danas papa Franjo nije objavio novu ekumensku encikliku – prva i do sada jedina ekumenska enciklika nakon Drugoga vatikanskoga sabora jest *Ut unum sint* svetoga Ivana Pavla II. iz 1995. godine – ali u svojim dokumentima papa Franjo rado se dotiče i ekumenskih tema.² Do sada u pontifikatu pape Franje objavljen je jedan dokument koji je u cijelosti posvećen ekumenizmu, a to je dokument Papinskoga vijeća za promicanje jedinstva kršćana pod naslovom *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*³ iz 2020. godine. Budući da je upućen biskupima, zasigurno se može reći da spada u ključne dokumente ekumenskoga djelovanja na lokalnoj razini jer su upravo biskupi oni koji su zaduženi za ekumensko djelovanje na razini svojih biskupija i biskupijskih konferencija. Upravo zato što držimo taj dokument iznimno važnim za ispravno ekumensko djelovanje na biskupijskim razinama, u nastavku ovoga rada želimo istaknuti i ono što je već prije rečeno o djelovanju biskupa u kontekstu ekumenizma, a sada se ponovno naglašava, ali i pronaći određene novosti ili pak nove naglaske u tom novom dokumentu u ekumenskom poslanju biskupa.⁴

1. *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum* (2020.): struktura dokumenta i uloga biskupa u ekumenizmu

Kako bismo mogli jasno naznačiti sve ono što je važno kada je riječ o ulozi biskupa u ekumenskom poslanju Crkve, držimo da je odmah na početku ovoga rada potrebno strukturno prikazati dokument iz 2020. godine pod nazivom *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*.⁵ Taj dokument strukturiran je na sljedeći način:

¹ Ekumenski smjer Katoličke Crkve i u pontifikatu pape Franje prepoznali su ne samo katolici nego i važni ekumenski partneri. U tom se kontekstu, da spomenemo samo jedan primjer, pozitivno o ekumenskom smjeru pape Franje i Katoličke Crkve u njegovu pontifikatu izjasnio i tajnik Svjetske luteranske federacije Martin Junge. Usp. La leadership del papa. Intervista a Martin Junge, segretario della Federazione luterana mondiale, u: *Il Regno – attualità* 18(2016.), 521.

² Kao dobar primjer spomenimo encikliku pape Franje *Laudato si*, u kojoj u svojevrsnom uvodu u encikliku daje riječ dragomu ekumenskomu patrijarhu Bartolomeju, kako ga papa u broju 7 naziva, te Bartolomejevim mislima prepušta dva broja enciklike. Usp. FRANJO, *Laudato si. Enciklika o brizi za zajednički dom*, Zagreb, 2015., br. 7–8.

³ Riječ *vademecum* složenica je koja se sastoji od dviju latinskih riječi: *vade* – ‘doći’ i *mecum* – ‘sa mnom’. Odnosi se na ono što »dolazi (ide) sa mnom«. Primjerice kao sažeti džepni priručnik ili vodič za određeno područje ili pak neku temu. U našem slučaju odnosi se na ekumensku dimenziju biskupske službe.

⁴ Kada u radu budemo upotrebljavali pojam biskupija i biskup oni se, u skladu s tim *Ekumenskim vademecumom*, odnose i na dijecezanske biskupe i eparhijske biskupe i na biskupije i eparhije.

⁵ Taj dokument vrlo kratko shematsko-sadržajno prikazan je u: I. MACUT, Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, u: *Služba Božja* 61(2021.)2, 269–272.

Predgovor

Popis kratica

Uvod

1. Traženje jedinstva pripada samoj biti Crkve
2. Stvarno, iako nepotpuno zajedništvo
3. Jedinstvo kršćana tiče se cijele Crkve
4. Biskup kao vidljivo načelo jedinstva
5. Vademecum kao vodič biskupu u njegovoj zadaći razlučivanja

Prvi dio – Promicanje ekumenizma u Katoličkoj Crkvi

6. Traženje jedinstva nadasve je izazov za katolike
  - A. Ekumenske strukture na mjesnoj i regionalnoj razini
7. Biskup kao čovjek dijaloga, koji promiče ekumensko nastojanje
8. Biskupova odgovornost vođenja i usmjeravanja ekumenskih inicijativa
9. Imenovanje delegata za ekumenizam
10. Komisija za ekumenizam biskupskih konferencija i sinoda Istočnih katoličkih Crkvi
  - B. Ekumenska dimenzija formacije
11. Narod pripravan za ekumenski dijalog i zalaganje
  - I.) Formacija vjernika laika, sjemeništara, bogoslova i svećenstva
12. Kratak vodič u Ekumenski direktorij o formaciji
  - II.) Korištenje medija i biskupijskih mrežnih stranica
13. Ekumenski pristup korištenju medija
14. Neke preporuke za biskupijske mrežne stranice
Praktične preporuke

Drugi dio – Odnosi Katoličke Crkve s drugim kršćanima

15. Raznoliki oblici ekumenske suradnje s drugim kršćanima
  - A. Duhovni ekumenizam
16. Molitva, obraćenje i svetost života
17. Zajednička molitva s drugim kršćanima
18. Molitva za jedinstvo: Molitvena osmina za jedinstvo kršćana
19. Moliti jedni za druge i za potrebe svijeta
20. Sveto pismo
21. Liturgijski blagdani i vremena
22. Sveci i mučenici
23. Doprinos posvećenog života jedinstvu kršćana
24. Čišćenje sjećanja
Praktične preporuke
  - B. Dijalog ljubavi

25. Krsni temelj dijaloga ljubavi
26. Kultura susreta u ekumenskim ustanovama i na ekumenskim događanjima
Praktične preporuke
  - C. Dijalog istine
27. Dijalog kao razmjena darova
28. Dijalog koji nas uvodi u svu istinu
29. Teološki dijalog na međunarodnoj, nacionalnoj i biskupijskoj razini
30. Izazov usvajanja
Praktične preporuke
  - D. Dijalog života
    - I.) Pastoralni ekumenizam
32. Zajednički pastoralni izazovi kao prilika za ekumenizam
33. Zajedničko služenje i dijeljenje resursa
34. Misija i kateheza
35. Mješovite ženidbe
36. Dijeljenje sakramentalnoga života (communicatio in sacris)
37. Promjena crkvenih pripadnosti kao ekumenski izazov i prilika
Praktične preporuke
  - II.) Praktični ekumenizam
38. Suradivanje u služenju svijetu
39. Zajedničko služenje kao svjedočanstvo
40. Međureligijski dijalog
Praktične smjernice
  - III.) Kulturni ekumenizam

Zaključak

Dodatak

Partneri Katoličke Crkve u međunarodnim dijalozima

Bilateralni dijalog

Pravoslavne Crkve bizantske tradicije

Istočne pravoslavne Crkve

Istočna asirska Crkva

Starokatolička Crkva Utrechtske unije

Anglikanska crkvena zajednica

Svjetski luteranski savez

Svjetska zajednica reformiranih Crkava

Svjetsko vijeće metodističkih Crkava

Menonitska svjetska konferencija

Svjetski baptistički savez

Disciples of Christ
 Pentekostalni i karizmatski pokreti
 Svjetski evangelički savez
 Vojska spasa
 Multilateralni dijalozi
 Ekumensko vijeće Crkava
 Global Christian Forum (Globalni kršćanski forum)
 Zajedništvo protestantskih Crkava u Europi

Smatramo kako je bilo potrebno donijeti cijelu strukturu dokumenta kako bi se moglo jasnije naznačiti bitne naglaske koje Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana želi tim dokumentom istaknuti.⁶ Naime tim se dokumentom ulazi u cjelokupni život Crkve, i to od poziva na ekumensko djelovanje koje pripada samoj biti Crkve i nema stvarne alternative, a u tom kontekstu biskupi imaju iznimno važnu ulogu (uvod), preko promicanja ekumenizma na razini cijele Katoličke Crkve, a na poseban način na mjesnoj i regionalnoj razini gdje, opet, biskup kao čovjek dijaloga mora u kontekstu ekumenskoga poslanja Crkve promicati ekumenski dijalog te također promicati i ekumensku formaciju svih, od vjernika laika⁷ koji nisu uključeni u pastoralno djelovanje do pastoralnih djelatnika (laika i klerika), a poseban se naglasak stavlja na uređenje biskupijskih mrežnih stranica što je i stanovita novost u odnosu na ranije dokumente (prvi dio). Nakon toga dokument se bavi ekumenizmom i biskupovom nezamjenjivom ulogom na području duhovnoga ekumenizma, dijaloga ljubavi, istine i života te u tom kontekstu naglašava važnost pastoralnoga, praktičnoga i kulturnoga ekumenizma, a biskup ima ulogu promotora i nadziratelja svih ekumenskih događanja, i to sam ili preko posebnih ekumenskih delegata i/ili ekumenskih vijeća (drugi dio). Na koncu dokumenta donosi se popis i kratak prikaz svih partnera s kojima je Katolička Crkva uspostavila i vodi dvostrani ili višestrani dijalog (dodatak). Možemo reći kako taj dokument predstavlja svojevrsnu sintezu

⁶ Kad uzmemo u obzir cjelokupni dokument i njegovu podjelu, proizlazi da bi dokument bio podijeljen po brojevima – naslovima, ali to nije točno jer na primjer broj 31 u tekstu nema nikakvoga naslova te se na taj način remeti struktura dokumenta. Držimo da bi dokument bio mnogo jasniji da nisu naslovi brojčano numerirani nego pak poglavlja u dokumentu, kako je to slučaj na primjer u enciklici pape Franje *Evangelii gaudium* ili u brojnim drugim crkvenim i papinskim dokumentima. Tako bi onda svaki naslov imao jedan ili pak više brojeva i dokument bi bio skladniji i mnogo pregledniji u odnosu na objavljeni *Vademecum*. Mi ćemo dokument citirati na način da ćemo brojeve u naslovima u dokumentu uzimati kao da su brojevi u tekstu. Nadalje, čini nam se da u dokumentu ima previše naslova i da je zbog toga rascjepkan na način da svaki broj (osim broj 31) ima svoj naslov tako da relativno kratak dokument ima ukupno 51 numerirani naslov, a ako tomu pridodamo još broj naslova koji nisu numerirani, a nalaze se u dokumentu, dolazimo do oko 60 naslova, što smatramo previše za opseg toga *Ekumenskoga vademecuma*. Naravno, unatoč toj, rekli bismo, tehničkoj ili strukturnoj nedorečenosti, *Ekumenski vademecum* itekako ima svoju vrijednost, što će se u ovom radu jasno i pokazati.

⁷ Ekumenski teolog Jure Zečević vrlo dobro zapaža kako je uz ekumensku formaciju itekako važno kod vjernika razvijati i ekumensku svijest i zalaganje. Usp. J. ZEČEVIĆ, Katoličko razumijevanje jedinstva i zajedništva kršćana, u: *Kairoi* 2(2008.)1, 95–96.

svega onoga što Katolička Crkva smatra da bi biskupi u kontekstu ekumenskoga poslanja trebali raditi, a naravno, temelji se na Drugom vatikanskom saboru⁸, a posebno na dekretu o ekumenizmu *Unitatis redintegratio*⁹ i dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium*, pa preko postsaborskih crkvenih i papinskih dokumenata, sve do najnovijega vremena i pape Franje.¹⁰

Dokument Papinskoga vijeća za jedinstvo kršćana pod naslovom *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum* nastao je kako bi pomogao dijecezanskim biskupima u boljem razumijevanju i ispunjavanju njihovih ekumenskih zadaća. Uz to biskupima se nude jasne i korisne smjernice koje im trebaju pomoći u vodstvu mjesne Crkve, a smjer kojim biskupi trebaju voditi Crkvu jest jedinstvo »za koje je Gospodin molio i na koje je Crkva neopozivo pozvana«. ¹¹ Biskupi djeluju bilo samostalno bilo u zajedništvu s drugim biskupima u sklopu biskupske konferencije.¹²

Nadalje, kada je riječ o onima kojima je taj dokument upućen, onda je iz naslova i više nego jasno da su biskupi glavni adresati kojima je upućen. Naime oni

⁸ »Drugi vatikanski koncil donio je brojne promjene u vidu ekumenske otvorenosti i ekumenske suradnje. Kako je u cijeloj Katoličkoj Crkvi donio promjene u vidu obnove Crkve, tako je i na području ekumenizma otvorio svoja vrata i potaknuo na veću suradnju među kršćanima.« A. JAPUNDŽIĆ, *Suvremena ekumenska gibanja*, s posebnim osvrtom na Đakovačko-osječku nadbiskupiju, u: *Đakovački vjesnik* (2021.)12, 4.

⁹ »Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* unosi u svijet optimizam i stvara pozitivno ozračje i stav prema drugim kršćanima, odnosno onima koji su odijeljeni od Crkve. Ne samo da se kroz tekst Dekreta provlači optimizam, već njime odišu i komentari stručnih teologa, a optimizam je čvrsto uvjerenje da je, unatoč različitostima, moguće u svako vrijeme govoriti o mogućnosti ponovnog jedinstva među kršćanima. (...) Isti Dekret naglašava da svaki vjernik mora pokazati interes za ekumenizam.« D. TUKARA, *Caritas u službi oprosta i pomirenja među kršćanima*, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije* 149(2021.)12, 11.

¹⁰ Ekumenski teolog Antun Japundžić itekako je ispravno zamijetio »da se svi pape, napose postkoncilski pape, zalažu za dijalog i suradnju«. A. JAPUNDŽIĆ, *Quanta est nobis via?*, u: *Diacovensia* 28(2020.)2, 162. Nadbiskup Vukšić donosi precizan zaključak kada tvrdi kako uz druge dokumente u kojima se govori i o ekumenizmu, na primjer deklaracija *Dominus Jesus*, ali i druge, ipak: »temelji budućeg ekumenskog rada za katolike su i dalje dokumenti Drugog vatikanskog sabora. Prije svih drugih Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium* i Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio*. Zatim *Ekumenski direktorij* iz 1993. i enciklika pape Ivana Pavla II. *Ut unum sint* iz 1995. Po njima je Katolička Crkva započela ekumenski dijalog, promicala ga i utvrđivala. (...) Stoga su svi ti spisi crkvenog učiteljstva za Katoličku Crkvu dokumenti nade.« T. VUKŠIĆ, *Teološki pluralizam i ekumenizam nakon Dominus Iesus*, u: *Bogoslovska smotra* 73(2003.)2–3, 430.

¹¹ Predgovor, u: PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, Zagreb, 2021., 6.

¹² Usp. PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, 8. Ovdje držimo važnim napomenuti kako i *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu* iz 1993. godine, kao i najnoviji *Ekumenski vademecum* iz 2020. godine zaboravljaju na još jednu iznimno važnu crkvenu osobu koja djeluje na području pojedinih država, a to je papinski izaslanik ili izaslanik rimskoga prvosvećenika, kod nas se taj izaslanik naziva nuncij. Naime kanon 364 govori o poglavitim zadaćama papinskoga izaslanika te se u 6° kaže: »(...) surađivati s biskupima da bi se razvijali prikladni odnosi između Katoličke Crkve i drugih Crkava ili crkvenih zajednica, dapače, i nekršćanskih religija.« Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., Zagreb, 1996., kan. 364, 6°. Dakle ni *Ekumenski direktorij* ni *Ekumenski vademecum* ne donose odredbe ili pak upute niti se na bilo koji način izjašnjavaju kako bi se papinski izaslanik – nuncij – mogao na konkretan način uključiti u ekumenske procese i dijalog na području (država) na kojem uime svetoga oca, pape, djeluje.

imaju središnju, tj. ključnu ulogu i u pojedinoj biskupiji (mjesna Crkve) i na razini sveopće Crkve. »Služba povjerena biskupu jest služba jedinstva, bilo unutar njegove biskupije bilo između mjesne Crkve i sveopće Crkve. Ta služba stoga ima posebno značenje u traženju jedinstva svih Kristovih sljedbenika.«¹³ Taj dokument, nadalje, promatra ulogu biskupa i u odnosu na ekumensku djelatnost Crkve. Ono što je jasno istaknuto i, po našem mišljenju, ključno jest sljedeće: biskup svoju ekumensku zauzetost ne može promatrati kao jednu od brojnih zadaća koje u službi biskupa ima, pa bi u tom kontekstu mogao tu službu i zanemariti u odnosu na druge koje drži važnijima, nego je biskupovo zalaganje oko ekumenizma dužnost i obveza¹⁴ te u tom kontekstu onda dokument i jasno kaže: »U službi jedinstva, biskupova pastoralna služba obuhvaća, dakle, ne samo jedinstvo njegove vlastite Crkve nego i jedinstvo svih krštenika u Kristu.«¹⁵

U samom dokumentu, tj. u uvodu još se i više naznačuje biskupova zauzetost za ekumensko djelovanje jer ju se smješta u kontekst biskupove osobne molitve, ali i u okvir njegova vjerskoga naučavanja, sakramentalne službe i odluka koje su vezane za pastoralnu skrb. Uz to biskup je pozvan i graditi i jačati jedinstvo kršćana,¹⁶ i to na način da se njegova skrb ne zaustavlja samo na katoličkim vjernicima, nego pak i na onima koji još uvijek nisu u jedinstvu s Katoličkom Crkvom, »ali su naša duhovna braća i sestre u Duhu na temelju stvarnih, iako nepotpunih veza zajedništva koje povezuju sve krštenike«.¹⁷

Uloga biskupa u ekumenskom djelovanju prema tom *Vademecumu* promatra se, rekli bismo, pod dvama različitim, ali istodobno i usko povezanim vidovima: prvi, biskupovo osobno djelovanje; drugi, biskupovo delegiranje i nadgledanje djelovanja drugih osoba.

Kada je riječ o biskupovu osobnom ekumenskom djelovanju,¹⁸ onda dokument polazi ponajprije od toga da biskup treba posjedovati ekumenski stav. Nadalje, biskup treba procjenjivati izazove i mogućnosti svoga okruženja i na njemu je da trezveno razlučuje kada i na koji način primijeniti pojedina katolička načela ekume-

¹³ PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, 5.

¹⁴ *Isto*, 5.

¹⁵ *Isto*, 5–6.

¹⁶ Autori Japundžić i Pavlić u svojoj knjizi pod naslovom *Grgur Palamas. Otajstvo spasenja kao milost divinizacije* o građenju, tj. procesu jedinstva i njegovu osnaženju drže kako će on »biti tim snažniji što bude jača naša kršćanska svijest o već postojećem izvornom jedinstvu kršćanskih Crkava koje se nerijetko otkriva u ljepoti različitosti«. A. JAPUNDŽIĆ, R. PAVLIĆ, *Grgur Palamas. Otajstvo spasenja kao milost divinizacije*, Zagreb, 2021., 5. Važno je napomenuti da papa Franjo u svojem pogledu na buduće jedinstvo naglasak stavlja na jedinstvo u pomirenoj različitosti. »Molimo, istodobno, Boga da učvrsti jedinstvo u Crkvi, jedinstvo obogaćeno razlikama koje su pomirene djelovanjem Duha Svetoga.« FRA-NJO, *Fratelli tutti. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu*, Zagreb, 2020., 280.

¹⁷ PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, 4.

¹⁸ Ovdje ne ćemo nabrajati pojedine brojeve iz *Ekumenskoga vademecuma*, nego iščitavajući pojedine brojeve donosimo ono što smatramo važnim u kontekstu biskupova osobnoga djelovanja u ekumenizmu.

nizma. Biskupa se poziva da osobno čita i ocjenjuje sve one ekumenske dokumente koji bi mogli biti relevantni za njegovo okruženje¹⁹ jer u tim se dokumentima nalaze brojni prijedlozi za konkretno ekumensko djelovanje na lokalnoj razini.²⁰ U kontekstu biskupova samostalnoga djelovanja možemo promatrati i njegovo imenovanje delegata i biskupijske komisije za ekumenizam. Na biskupu je odgovornost da trezveno izabere prikladne osobe za to djelovanje. Na njemu je također i odgovornost da se zajedno s predstavnicima drugih Crkava zalaže za jedinstvo promičući duhovni ekumenizam, tj. sudjelujući na različitim ekumenskim slavljinama zajedno s drugim crkvenim vođama. *Ekumenski vademecum* preporučuje da biskup u zajedništvu s drugim crkvenim vođama za važne prigode, kao što su na primjer Božić, Uskrs i Pedesetnica, izda zajedničku prikladnu izjavu. Spomenimo još i poticaj dokumenta, a to se na poseban način odnosi na naše područje gdje smo kao katolici u većini u odnosu na druge kršćane, da upravo katolički biskup u tzv. dijalogu ljubavi treba pokazati inicijativu i učiniti prvi korak u međusobnom zbližavanju i susretu te se na taj način i osobno uvjeriti da ekumenizam s jedne strane nadilazi njihovu biskupsku službu te s druge strane da je ekumenizam izvor osobnoga obogaćenja i radosti. Prvi vid biskupova samostalnoga djelovanja uključuje i pastoralni rad koji je redovito obilježen različitim izazovima i poteškoćama sa svih strana. Biskupova briga za druge kršćane, a to znači na primjer ustupanje korištenja katoličkim crkvama drugim kršćanima i sl., u svakom slučaju, ulazi u taj prvi vid djelovanja. Ovdje je važno naglasiti i to da *Ekumenski vademecum* ne promatra ulogu biskupa isključivo na teoretskoj razini, nego daje i konkretne upute u kontekstu ekumenskoga djelovanja. To se na poseban način može vidjeti u poticajima i smjernicama koje *Ekumenski vademecum* daje u kontekstu dijeljenja sakramentalnoga života (*communicatio in sacris*). Kaže se kako je zajedničko sudjelovanje u svetinjama u nekim okolnostima dopušteno, a u nekim je ne samo dopušteno nego se pojavljuje kao poželjno i preporučljivo s dodatkom da je upravo na dijecezanskom biskupu dužnost i odgovornost da u procjeni provedivosti tih načela (dopušteno i poželjno) postupa razborito i promišljeno.²¹ Pri samom kraju *Ekumenskoga vademecuma*, u kontekstu govora o

¹⁹ Daniel Berković na jednom mjestu o važnosti uvažavanja lokalnoga konteksta, ali i različitosti ekumenskoga pristupa u različitim područjima jasno kaže sljedeće: »Jedinstvo Crkve ne može se promatrati nezavisno od mijena i pomaka na eklezijalnom i širem teološkom planu. Stoga prije no što se pokušamo pozabaviti pitanjima i razlikama koje nas razdvajaju, treba reći da je ekumenski pokret, kao i sve drugo, podložan kontekstu. Ne može se o ekumenizmu govoriti na isti način u anglosaksonskom okruženju protestantskog europskog Zapada i Amerike ili pak na prostorima bivšeg Sovjetskog saveza.« D. BERKOVIĆ, Jedinstvo i zajedništvo kršćana u svjetlu ekumenskoga pokreta, u: *Kairos* 2(2008.)1, 105.

²⁰ Kada je riječ o našem nacionalnom području, onda je itekako jasno da se uza sve poteškoće, uvjetovane različitim okolnostima, ipak, nastojalo ići naprijed i surađivati. U tom kontekstu navodimo sljedeće riječi ekumenskoga teologa Japundžića: »Stoga je vidljivo da se uslijed povijesnoga, nacionalnoga, političkoga i drugoga razdvajanja koje je prisutno među kršćanima na našim prostorima ipak nastojalo djelovati u ekumenskom duhu i raditi na promicanju obnove jedinstva među kršćanima na konkretne načine.« A. JAPUNDŽIĆ, Trebaju li nam međufakultetski ekumenski simpoziji?, u: *Diacovensia* 26(2018.)4, 547.

²¹ »Sakramenti se nikada neće podjeljivati iz čiste uljudnosti. Ono što je prijeko potrebno jest razboritost kako bi se izbjeglo stvaranje pomutnje ili izazivanje sablazni kod vjernika.« PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, 36.

suradivanju u služenju svijetu, naglašava se služenje siromasima kao jasni pokazatelj biskupima da je upravo ta međusobna suradnja u služenju siromasima između različitih kršćanskih zajednica snažan pokretač promicanja želje za jedinstvom kršćana. Uza zajedničko služenje siromasima, na samom kraju dokumenta, spominje se i kulturni ekumenizam te u tom kontekstu naglasak je stavljen na ekumenske koncerte, festivale sakralne umjetnosti, izložbe i simpozije koji, prema svjedočenju brojnih katoličkih biskupa, postaju važni trenutci zbližavanja kršćana.

Naravno da nijedan biskup nije u stanju, a usudili bismo se reći niti posjeduje tolike sposobnosti, da sam u svojoj biskupiji provodi sve ekumenske smjernice katoličkih ekumenskih dokumenata, a onda posljedično ni *Ekumenskoga vademecuma*. Zato se u tom dokumentu govori o – kako smo ga nazvali – drugom vidu biskupova ekumenskoga djelovanja, o biskupovoj ulozi delegiranja i nadgledanja provođenja ekumenskih smjernica i odredaba.²² *Ekumenski vademecum*, kada je riječ o tom drugom vidu, na prvom mjestu naglašava preporuku imenovanja delegata za ekumenizam te se ovdje poziva na *Ekumenski direktorij* broj 41.²³ Uz preporuku imenovanja delegata za ekumenizam, *Ekumenski vademecum* kaže kako *Ekumenski direktorij* u brojevima od 42 do 45 »predlaže da se osnuje biskupijska komisija za ekumenizam.«²⁴ Delegat ima zadaću pomagati biskupu na području ekumenskoga djelovanja na razini biskupije, ali također ima dužnost i stupiti u kontakt s komisijom za ekumeni-

²² Ovdje ne ćemo nabrajati pojedine brojeve iz *Ekumenskoga vademecuma*, nego iščitavajući pojedine brojeve, donosimo ono što smatramo važnim u kontekstu biskupova delegiranja i nadgledanja ekumenskoga djelovanja.

²³ Držimo ovdje važnim istaknuti kako *Ekumenski vademecum* ne navodi točno što *Ekumenski direktorij* u tom broju naznačuje. *Ekumenski vademecum* u originalnom tekstu kaže: »Il *Direttorio ecumenico* (§41) raccomanda che il vescovo nomini un delegato diocesano per l'ecumenismo che collabori strettamente con lui e lo consigli sulle questioni ecumeniche.« PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELL'UNITA DEI CRISTIANI, *Il vescovo e l'unità dei cristiani: vademecum ecumenico*, Typis Polyglottis vaticanis MMXX, 9. U hrvatskom prijevodu donesen taj tekst kaže: »U br. 41 *Ekumenskog direktorija* preporučuje se da biskup imenuje biskupijskog delegata za ekumenizam koji će usko surađivati s biskupom i savjetovati ga oko ekumenskih pitanja.« PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, 9. Međutim kada uzmemo tekst *Ekumenskoga direktorija*, onda vidimo da broj 41 kaže sljedeće: »U dijecezama biskup treba imenovati odgovarajuću osobu kao biskupijskog delegata za ekumenska pitanja.« PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, Zagreb, 1994., 41. Kada uzmemo u obzir oba dokumenta, onda nedvojbeno proizlazilo da se *Ekumenski vademecum* pogriješno poziva na *Ekumenski direktorij* kada umanjuje zadaću biskupa u imenovanju biskupijskoga delegata jer *direktorij* i više nego jasno ne govori o preporuci, nego kaže da ga biskup treba imenovati. Spomenimo ovdje i to da se dokument *Apostolorum successores* u broju 18 također poziva na *Ekumenski direktorij* (brojevi od 41 do 45) i govori da biskup treba imenovati delegata za ekumenizam koji treba biti kompetentan u ekumenizmu. Usp. CONGREGAZIONE PER I VESCOVI, *Direttorio per il ministero pastorale dei Vescovi Apostolorum successores* (22 febbraio 2004), u: *Enchiridion Vaticanum* 22, 18.

²⁴ PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, 9. *Ekumenski direktorij*, kao i u prošloj našoj bilješci, donosi čvršću odredbu od preporuke: »Dijecezanski biskup, osim što imenuje dijecezanskog delegata za ekumenska pitanja, osnovat će vijeće, komisiju ili tajništvo (...).« PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, 42.

zam biskupske konferencije²⁵ te u međusobnom komuniciranju raditi na promicanju katoličkih načela ekumenizma. Povjerenik za ekumenizam nadalje ima zadaću također da stupi u kontakt s drugim Crkvama i crkvenim zajednicama koje djeluju na istom području te da preloži biskupu konkretne oblike suradnje u kontekstu ekumenskoga djelovanja. Uzimajući *Ekumenski vademecum* u cjelini, možemo nedvojbeno zaključiti kako se taj drugi vid ekumenskoga djelovanja biskupa, tj. preko drugih osoba, sažima u djelovanje delegata za ekumenizam. To su osobe koje trebaju biti od povjerenja (stručnjaci) i koje će zastupati učenje Katoličke Crkve u cjelini, a također i odredbe, upute i razborite prosudbe biskupa koji ih je na tu dužnost imenovao. Zato je važno da biskup kod imenovanja biskupskoga delegata, ali i drugih ekumenskih tijela, postupi mudro i da prokušane osobe imenuje na tu službu. U protivnom bi se moglo dogoditi da imenovane osobe na svoju ruku djeluju na način da ignoriraju ili čak niječu biskupove odredbe, a to bi za promicanje ekumenizma na nekom području bilo jako loše. Dakle ovdje je, kao i u ostalim pitanjima koja se obrađuju u *Ekumenskom direktoriju* i *Ekumenskom vademecumu*, itekako važna razboritost i trezvenost biskupa kod odlučivanja i imenovanja.

2. Novi naglasci dokumenta *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*

Dokument *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum* ni u kojem slučaju ne možemo promatrati kao dokument koji bi bio izdvojen ili samostalan u odnosu na ranije crkvene dokumente, i to počevši od Drugoga vatikanskoga sabora²⁶ pa prema novijem vremenu.²⁷ Kada je riječ o biskupovu ekumenskom djelovanju, onda je i dalje glavni dokument *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu* iz 1993. godine, dok je ovaj novi *Ekumenski vademecum* samo poticaj i vodič u ispunjavanju njegovih zadaća u kontekstu ekumenskoga djelovanja.²⁸ Ovdje je potrebno napomenuti kako u

²⁵ Hrvatska biskupska konferencija na svojem redovitom jesenskom zasjedanju (od 19. do 21. listopada 2021. godine) osnovala je Biskupijsku komisiju za ekumenizam, a članovi su požeški biskup mons. Antun Škvorčević, predsjednik komisije, šibenski biskup mons. Tomislav Rogić i bjelovarsko-križevački biskup mons. Vjekoslav Huzjak te je na taj način Hrvatska biskupska konferencija dokinula Vijeće za ekumenizam i međureligijski dijalog i Biskupsku komisiju za dijalog sa Srpskom pravoslavnom Crkvom. Usp. A. ŠKVORČEVIĆ, Pismo članovima Vijeća HBK za ekumenizam i međureligijski dijalog, Obavijest o uspostavi Biskupske komisije HBK za ekumenizam, Požega, 29. studenoga 2021. (br. 589/2001). Pismo se nalazi u našoj osobnoj arhivi.

²⁶ »Drugi vatikanski koncil označio je početak novog razdoblja u ekumenskom pokretu za cijelo kršćanstvo.« D. PATAFTA, Ekumenska gibanja u Hrvatskoj neposredno nakon Drugoga vatikanskog koncila, u: *Bogoslovska smotra* 84(2014.)4, 852.

²⁷ Upravo zato smo i u članku objavljenom u teološkom časopisu *Diacovensia* 32(2024.)2, str. 619–635. pod naslovom *Uloga katoličkoga biskupa u ekumenskom poslanju Crkve od Drugoga vatikanskoga sabora do dokumenta Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum (2020.)* prikazali glavne naglaske biskupova djelovanja u kontekstu ekumenizma, kako bismo zajedno s ovim člankom imali donekle zaokružen pogled na tu, prema nama, iznimno važnu temu.

²⁸ »Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu iz 1993. godine (u nastavku Ekumenski direktorij ŠEDĆ najvažniji je tekst za biskupa u njegovoj zadaći razlučivanja. Ovaj se *Vademecum* nudi biskupu

Ekumenskom vademecumu ne trebamo tražiti niti trebamo očekivati značajne promjene ili zaokret u ekumenskom djelovanju biskupa, pa samim time i Katoličke Crkve. Ipak, iščitavajući taj dokument, moguće je pronaći nove naglaske, pa i neke nove smjernice koje u ranijim dokumentima nismo susretali. Uzevši u cjelini *Ekumenski vademecum*, zaključak je i više nego jasan da on nastavlja ekumenski smjer nadovezujući se na ranije crkvene dokumente i s njima čini jednu cjelinu.

Studirajući *Ekumenski vademecum* u kontekstu ranijih crkvenih dokumenata, a na poseban način *Ekumenskoga direktorija*, onda prva novost ili, bolje rečeno, prvi novi naglasak koji pronalazimo u *Ekumenskom vademecumu* u odnosu na *Ekumenski direktorij*, na koji se u ovom kontekstu *Vademecum* i poziva, jest sljedeći: »Delegat za ekumenizam i članovi ekumenske komisije mogu biti važne poveznice s drugim kršćanskim zajednicama i mogu predstavljati biskupa na ekumenskim susretima.«²⁹ *Ekumenski direktorij* u brojevima od 41 do 45 govori o biskupijskom delegatu za ekumenizam (br. 41) i o biskupijskoj ekumenskoj komisiji ili tajništvu (br. 42–45). U tim brojevima ne nalazimo mogućnost da delegat ili ekumenska komisija mogu predstavljati biskupa na ekumenskim susretima, nego su oni ranije promatrani kao oni koji su pomoć i suradnici. Dok se u broju 41 *Ekumenskoga direktorija* kaže da je biskupijski delegat »također odgovoran za predstavljanje katoličke zajednice u njezinim odnosima s drugim Crkvama i crkvenim zajednicama i onima koji njima upravljaju (...)«³⁰, a u sljedećim brojevima ta uloga nije predviđena i za biskupijsku komisiju za ekumenizam (usp. br. 42–45), *Ekumenski vademecum* za obje strane (delegat i komisija) predviđa mogućnost predstavljanja biskupa na ekumenskim susretima. Iako nije riječ o epohalnom zaokretu u ekumenizmu na lokalnoj razini, ipak, držimo važnim da je i taj mali detalj značajan i određena novost u odnosu na dosadašnje ekumenske propise i praksu na razini biskupija.

Nadalje, u broju 10 *Ekumenskoga vademecuma* govori se o pohodu biskupa Svetoj stolici (*ad limina apostolorum*). Taj važni pohod nije ništa novo. Naime propisan je i *Zakonikom kanonskog prava* iz 1983. godine, kan. 399 i 400,³¹ i apostolskom konstitucijom pape Ivana Pavla II. pod nazivom *Pastor Bonus* iz 1988. godine,³² članci od 28 do 32.³³ U istoj apostolskoj konstituciji nalazi se i *Dodatak I* u kojem članci od 28 do 32 pastoralno pojašnjavaju što konkretno znači taj pastoralni posjet

---

kao poticaj i vodič u ispunjavanju njegovih ekumenskih zadaća.« PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, 5.

²⁹ *Isto*, 9.

³⁰ PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, 41.

³¹ »Kan. 400 - § 1. Dijecezanski biskup one godine kad je dužan podnijeti izvješće vrhovnom svećeniku, osim ako Apostolska Stolica odredi drugačije, neka dođe u Rim da počasti grobove blaženih apostola Petra i Pavla i neka posjeti rimskog prvosvećenika.« *Zakonik kanonskoga prava*, Kan. 400, § 1.

³² IVAN PAVAO II., *Costitutio apostolica de Romana Curia - Pastor Bonus*, u: *Acta Apostolicae Sedis* 80(1988.)7, 841–923.

³³ Apostolska konstitucija *Pastor bonus*, za razliku od *Zakonika kanonskoga prava*, nešto detaljnije opisuje obvezu biskupa da pohode Apostolsku stolicu te spominje i pohod različitim uredima ili dikasterijima Rimske kurije.

za odnos opće i partikularne Crkve te se naglašava važnost biskupova posjeta Rimskoj kuriji i dikasterijima.³⁴ Uzimajući u obzir i *Zakonik kanonskoga prava* i apostolsku konstituciju *Pastor Bonus*, kao i ekumensku encikliku Ivana Pavla II. *Ut unum sint*, nigdje se izričito ne spominje ekumenski vid toga posjeta biskupa papi i dikasterijima Rimske kurije. Međutim u *Ekumenskom vademecumu* taj se pohod biskupa (*ad limina apostolorum*) sada shvaća i u ekumenskom kontekstu te se kaže sljedeće: »Pohod *ad limina apostolorum* pruža biskupima mogućnost da s papom, Papinskim vijećem za promicanje jedinstva kršćana i drugim uredima Kurije, podijele vlastita ekumenske iskustva i brige. To je također prigoda u kojoj biskupi mogu tražiti informacije ili savjete od Papinskog vijeća.«³⁵ Smatramo kako je ovdje riječ o iznimno važnom novom naglasku jer se i na taj način pokazuje ekumenska zauzetost biskupa ujedinjenih oko rimskoga prvosvećenika, pape, i dikasterija koji je zadužen za ekumenizam, a to je Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana. Uz to važno je primijetiti da se sada kao jedan od važnih vidova pastoralnoga djelovanja u biskupiji promatra i ekumensko djelovanje jer je i ono sada dio susreta i razgovora između pape i biskupa te zasigurno da će poticaj rimskoga prvosvećenika u tom kontekstu osnažiti i ekumensko djelovanje na biskupijskim razinama. Zato tu napomenu *Ekumenskoga vademecuma* držimo iznimno važnim novim naglaskom u kontekstu ekumenski zauzetoga djelovanja biskupa na lokalnoj, tj. biskupijskoj razini.

Novost u *Ekumenskom vademecumu* u odnosu na ranije ekumenske dokumente nalazi se i u dijelu gdje se govori o korištenju medijima i biskupijskim mrežnim stranicama (br. 13 i 14). Taj se kratki dio otvara vrlo važnom tvrdnjom: »Izostanak međusobne komunikacije produbljavao je tijekom stojeća postojeće razlike među kršćanskim zajednicama.«³⁶ Važan je naglasak na nastojanju oko ponovne uspostave i jačanja komunikacije, ali i na tome da katolici u svojim nastupima u medijima³⁷ moraju pokazati kako cijene ostale kršćane te također i spremnost da su spremni učiti od drugih kršćana.³⁸ Novost *Ekumenskoga vademecuma* u odnosu na ranije ekumenske dokumente, pa i *Ekumenski direktorij*, nalazi se u konkretnim uputama o uređenju

³⁴ DODATAK I – De pastorali momento Visitationis »ad limina Apostolorum« de qua in articulis a 28 ad 32, u: IVAN PAVAO II., *Constitutio apostolica de Romana Curia – Pastor Bonus*, 913–917.

³⁵ PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, 10.

³⁶ Isto, 13. Spomenimo kako je dokument *Od sukoba do zajedništva* iz 2017. godine upravo naglasio suprotno, tj. istaknuo je važnost da se luterani i katolici trebaju zalagati za međusobno produbljivanje odnosa i rješavanje međusobnih otvorenih pitanja. Usp. COMMISSIONE LUTERANA-CATTOLICA SULL'UNITA' E LA COMMEMORAZIONE COMUNE DELLA RIFORMA NEL 2017, *Dal conflitto alla comunione*, Bologna, 2014., 96.

³⁷ Iako se u tom dokumentu ne spominje dokument Papinskoga vijeća za društvena priopćavanja iz 1989. godine pod nazivom *Criteri di collaborazione ecumenica ed interreligiosa nel campo delle comunicazioni sociali*, ipak, važno je napomenuti da je u dokumentu odmah na početku naglašeno kako svjedočenje vjere u medijima pojačava zajednički napor kršćana za ujedinjenjem. Usp. PONTIFICIO CONSIGLIO DELLE COMUNICAZIONI SOCIALI, *Criteri di collaborazione ecumenica ed interreligiosa nel campo delle comunicazioni sociali*, u: *Ius Ecclesiae* 2(1990.)2, 1.

³⁸ PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, 13.

biskupijskih mrežnih stranica. »Zalaganje Katoličke Crkve za jedinstvo kršćana u poslušnosti Kristu, kao i naša ljubav i poštivanje prema drugim kršćanskim zajednicama trebaju biti neposredno vidljivi na biskupijskim mrežnim stranicama«, te se nadodaje i što se u tom kontekstu na biskupijskim mrežnim stranicama treba moći pronaći: »Putem mrežne stranice trebalo bi biti moguće lako pronaći i kontaktirati biskupijskog delegata za ekumenizam i ekumensku komisiju.«³⁹ Možda bi se ta precizna uputa o uređenju biskupijskih mrežnih stranica u odnosu na ekumenizam mogla činiti pomalo i pretjeranom, ipak, čini nam se da nas stvarno stanje na tom području itekako demantira. Kao primjer uzet ćemo mrežne stranice nadbiskupija i biskupija koje postoje i djeluju na razini Hrvatske biskupske konferencije.⁴⁰ Pohvalno je da sve biskupije i nadbiskupije imaju svoje mrežne stranice. Kada je pak riječ o onome što *Ekumenski vademecum* traži, a to je, kako smo malo prije naveli, da na mrežnim stranicama treba biti moguće lako pronaći te kontaktirati i biskupijskoga delegata za ekumenizam i ekumensku komisiju, stvari stoje na ovako: mrežne stranice Đakovačko-osječke nadbiskupije,⁴¹ Riječke nadbiskupije,⁴² Požeške biskupije⁴³ i Sisačke biskupije⁴⁴ u cijelosti ispunjavaju traženja *Ekumenskoga vademecuma*. Zagrebačka nadbiskupija na svojim mrežnim stranicama donosi vijesti iz ekumenskoga djelovanja na način da je izvijestila o imenovanju novoga povjerenstva za ekumenizam i dijalog 2019. godine,⁴⁵ ali u kategoriji Povjerenstvo za ekumenizam i dijalog ne donosi nikakvu poveznicu, nego ostaje samo na informaciji da ono postoji.⁴⁶ Porečka i pulska biskupija na svojim mrežnim stranicama donose obavijest o osobi koja obnaša službu povjerenika za ekumenizam bez drugih podataka (adresa, telefon i sl.) ili poveznica na druge mrežne stranice.⁴⁷ Ostale nadbiskupije i biskupije Hrvatske biskupske konferencije, osim ako nam nije slučajno promaknulo, nemaju nikakvih podataka s područja o kojem govori *Ekumenski vademecum*. Ta činjenica govori u prilog opravdanosti napomene da i na taj način učine vidljivom biskupijsku ekumensku djelatnost, ali i da daju mogućnost lakšega stupanja u kontakt s delegatom povjerenikom ili biskupijskom komisijom koje su biskupija ili nadbiskupija službeno imenovala za promicanje ekumenskoga djelovanja.

³⁹ *Isto*, 14.

⁴⁰ Prema službenim mrežnim stranicama Hrvatske biskupske konferencije, sljedeće su biskupije i nadbiskupije: Zagrebačka metropolija (Zagrebačka nadbiskupija, Sisačka biskupija, Bjelovarsko-križevačka biskupija, Varaždinska biskupija i Križevačka eparhija); Splitsko-makarska metropolija (Splitsko-makarska nadbiskupija, Kotorska biskupija, Dubrovačka biskupija, Šibenska biskupija i Hvarska biskupija); Đakovačko-osječka metropolija (Đakovačko-osječka nadbiskupija, Srijemska biskupija i Požeška biskupija); Riječka metropolija (Riječka nadbiskupija, Krčka biskupija, Gospičko-senjska biskupija i Porečka i pulska biskupija); Zadarska nadbiskupija i Vojni ordinarijat.

⁴¹ <https://djos.hr/ekumenizam-i-meduvjerski-dijalog/> (1. 12. 2021.).

⁴² <http://ri-nadbiskupija.com/povjerenstva/#tab-4642144a66ad584e235> (1. 12. 2021.).

⁴³ <https://pozeska-biskupija.hr/2017/08/03/povjerenstvo-za-ekumenizam-i-dijalog/> (1. 12. 2021.).

⁴⁴ <https://www.biskupija-sisak.hr/index.php/tijela-biskupije/ekumenizamidijalog> (1. 12. 2021.).

⁴⁵ <https://www.zg-nadbiskupija.hr/default.aspx?ID=30411&pojам=ekumenizam> (1. 12. 2021.).

⁴⁶ <https://www.zg-nadbiskupija.hr/nadbiskupija/druga-vijeca-i-povjerenstva> (1. 12. 2021.).

⁴⁷ <https://www.biskupija-porecko-pulska.hr/biskupija/tijela-uprave.html> (1. 12. 2021.).

Ekumenski vademecum u broju 21 ide korak dalje te se, na neki način, obraća i crkvenim vođama drugih Crkava i crkvenih zajednica. Naime ovdje se ističe kako s drugim kršćanima dijelimo neke glavne dijelove liturgijskoga kalendara, kao što su na primjer blagdani Božić, Uskrs i Pedesetnica, a također se spominju i liturgijska vremena došašća i korizme. Dokument naglašava kako nam zajednički liturgijski kalendar itekako omogućuje da se zajedno pripravljamo za te važne kršćanske blagdane. Uz to ističe se kako u nekim biskupijama katolički biskup zajedno s drugim crkvenim vođama daje zajedničku izjavu prigodom tih važnih kršćanskih slavlja.⁴⁸ Iako se ovdje izričito ne govori kako se preporuča crkvenim vođama objavljivanje zajedničke izjave prigodom važnijih kršćanskih blagdana, ipak, iz cjelokupnoga konteksta toga dokumenta možemo s pravom zaključiti kako je riječ o pozitivnom primjeru koji je onda i prijedlog za djelovanje katoličkoga biskupa i drugih crkvenih vođa.⁴⁹

Novi naglasak u *Ekumenskom vademecumu* u odnosu na ranije crkvene ekumenske dokumente pronalazimo i u činjenici da *Ekumenski vademecum* izričito i jasno govori o iznimno važnoj ulozi biskupa u ekumenskom djelovanju.⁵⁰ Ranije se u crkvenim dokumentima govorilo o tome kako se na primjer ekumenizam »tiče i svake mjesne ili partikularne Crkve«⁵¹, ali odmah se prelazilo na govor o osnivanju posebnih komisija za promicanje ekumenskoga duha i djelovanja.⁵² *Ekumenski direktorij*, istina, govori konkretno da su upravo biskupi »pojedinačno za vlastite biskupije, i skupno za cijelu Crkvu, pod vodstvom Svete Stolice, odgovorni za ekumenske upute i poticaje«.⁵³ Međutim najnoviji ekumenski dokument, tj. *Vademecum*, čini nam se, na konkretniji način govori o ulozi biskupa u ekumenskom pokretu i daje, kako smo ranije u radu vidjeli, i konkretne upute za njegovo osobno djelovanje. Dakle, sažeto rečeno, novost *Ekumenskoga vademecuma* bila bi i u novom naglasku na osobno biskupovo zauzeto ekumensko djelovanje u okviru njegove biskupske službe, a ne samo da daje upute i poticaje za ekumensko djelovanje.

⁴⁸ PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, 21.

⁴⁹ Spomenimo ovdje da je već 2021. godine u jednom ekumensko-pastoralnom teološkom eseju predloženo točno ono što se u ovom broju sada spominje: »(...) vjerujem kako bi bilo ekumenski vrlo plodno i opravdano barem jednom godišnje uputiti zajedničku pastirsku poruku o velikim kršćanskim blagdanima i na taj način posvjedočiti da nam je izvor i temelj isti, a to je sami Isus Krist i njegovo Evanđelje.« Usp. I. MACUT, Konkretni znakovi na ekumenskom putu, u: *Služba Božja* 52(2012.)3–4, 447.

⁵⁰ Ovdje je potrebno naglasiti da ne samo da Katolička Crkva naglašava iznimno važnu ulogu biskupa u kontekstu ekumenskoga dijaloga, nego, štoviše, i crkvenost drugih kršćana procjenjuje po tom ključu. Teolog Zečević u tom kontekstu jasno piše: »Iz toga proizlazi da po koncilskom katoličkom nauku rastavljene kršćanske zajednice na Zapadu, koje nisu sačuvala Sveti Red (episkopat, prezbiterat i đakoniat), nisu u istom i cjelovitom smislu riječi 'Crkve' kao Katolička i istočne Crkve, koje prihvaćaju načelo *Ubi episcopus ibi ecclesia* – *Gdje je biskup ondje je i Crkva*, ali koncilski nauk takvim zajednicama priznaje brojne druge elemente crkvenosti i stoga ih naziva crkvenim zajednicama.« J. ZEČEVIĆ, Koncilski ekumenski zamah i današnja traženja, u: *Bogoslovska smotra* 75(2005.)3, 863.

⁵¹ IVAN PAVAO II., *Ut unum sint – Da budu jedno*, Zagreb, 1995., 31.

⁵² Usp. isto, 31.

⁵³ PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, 4.

Zajedničko služenje podijeljenih kršćana siromašnima, a što je u *Ekumenskom vademecumu* označeno kao »snažan pokretač promicanja želje za jedinstvom kršćana«⁵⁴, zasigurno je nov naglasak u ekumenskom djelovanju biskupa. Tako se u praktičnim smjernicama u tom kontekstu govora o praktičnom ekumenizmu⁵⁵ kaže kako biskupi trebaju razgovarati i s drugim crkvenim vođama⁵⁶ i sa svojim biskupijskim delegatom za ekumenizam o svim onim inicijativama koje kršćani poduzimaju odvojeno, a koje bi se, ipak, mogle provoditi zajedno. Naravno, ovdje se misli na *Princip iz Lunda* koji u obliku pitanja jasno kaže: »Ne bi li se naše Crkve trebale možda upitati jesu li spremne razgovarati s drugim Crkvama i ne bi li trebale djelovati zajedno u svim stvarima osim u onima u kojima ih duboke razlike prisiljavaju da djeluju odvojeno?«⁵⁷ Briga za siromašne nije ništa novo u učenju i djelovanju Katoličke Crkve, ali sigurno je da u pontifikatu pape Franje ona dobiva itekako nov poticaj te Papa sve vjernike, a onda i biskupe itekako poziva da iziđu i da se zauzimaju za potrebite, siromašne, migrante itd.⁵⁸

⁵⁴ PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Biskup i jedinstvo kršćana: ekumenski vademecum*, 38.

⁵⁵ *Ekumenski vademecum* pod praktičnim ekumenizmom smatra zajedničko djelovanje kršćana na područjima pružanja pomoć raseljenim osobama i migrantima, borbu protiv suvremenoga ropstva i trgovine ljudima, zajedničko djelovanje radi izgradnje mira, obranu vjerske slobode, borbu protiv diskriminacije, obranu svetosti života i skrb o stvorenom svijetu. Usp. isto, 38. Ekumenski teolog Antun Japundžić u jednom radu u kojem govori o odnosu ekumenizma i ekologije, među ostalim, vrlo jasno kaže: »U tom smislu i kršćani su pozvani brinuti se za zaštitu okoliša i očuvanje stvorenoga jer je upravo čovjek odgovoran za ambijent i okoliš u kojem se nalazi i u kojem živi. Stoga je potrebno da čovjek mijenja i svijest i svoj odnos prema stvorenome. (...) Hvalevrijedni su dokumenti, poticaji i svijest o odgovornosti, ali unatoč činjenici i svijesti da su svi odgovorni za ekološku krizu, važna je i neprestana zauzetost svih po tom pitanju bez izuzetaka.« A. JAPUNDŽIĆ, Ekumenizam i ekologija, u: *Diacovensia* 25(2017.)2, 6–7. Ekumenski teolog Zečević o odnosu stvorenoga i čovjeka smatra kako se može »dijagnosticirati ne samo konflikt čovjeka s čovjekom nego i konflikt čovjeka s prirodom, čovjeka s Bogom i napokon čovjeka sa samim sobom. Ali ta mnogolika 'zavađenost' ne samo da seže duboko, do u korijene, do u samu narav konkretnoga svijeta nego istovremeno očituje i potrebu jednog temeljnog mirenja, pomirenja na svim tim nabrojenim područjima i razinama.« J. ZEČEVIĆ, Pomirenje i ekumenizam u kontekstu krize civilizacije, u: *Bogoslovska smotra* 68(1997.)2–3, 362. Spomenimo ovdje i to da se taj vid praktičnoga ekumenizma u svojoj biti nadovezuje na misli pape Franje iz enciklike *Fratelli tutti* iz 2020. godine gdje papa Franjo govori o zajedničkom ekumenskom djelovanju svih kršćana te se navodi zajednička izjava svetoga oca Franje i ekumenskoga patrijarha Bartolomeja I. od 25. svibnja 2014. godine u kojoj se jasno kaže da iako su kršćani na putu prema punom zajedništvu, ipak su već sada dužni zajednički svjedočiti Božju ljubav prema svim ljudima suradujući u služenju ljudskom rodu. Usp. FRANJO, *Fratelli tutti. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu*, 280.

⁵⁶ Neki teolozi drže kako se ekumenizam nalazi u krizi, a jedan od glavnih razloga tomu jest činjenica da se crkvene odluke i smjernice jedne kršćanske konfesije donose bez ikakvoga suglasja ili traženja barem mišljenja druge kršćanske konfesije. Usp. T. BREMER, Ekumenizam i ekumenska teologija na prekretnici, u: *Crkva u svijetu* 50(2015.)1, 181.

⁵⁷ Rapporto, u: S. ROSSO, E. TURCO (ur.), *Enchiridion Oecumenicum. Fede e costituzione. Conferenze mondiali 1927–1993*, VI, Bologna, 2005., 847. Spomenimo i činjenicu da je i papa Franjo jednom prigodom istaknuo važnost toga *Principa iz Lunda* na svom putovanju u Lund 31. listopada 2016. godine. Detaljnije o *Principu iz Lunda* i kako ga razumije papa Franjo upućujemo na članak: I. MACUT, Das Lund Prinzip und das Ökumenische handeln von Papst Franziskus, u: *Paralellus* 9(2018.)21, 377–393.

⁵⁸ O tome je detaljnije pisano u članku: I. MACUT, Proročka dimenzija pape Franje – ad intra, u: *Bogoslovska smotra* 89(2019.)3, 651–674.

Zaključak

Za katoličku ekleziologiju načelo *Ubi episcopus ibi ecclesia* – Gdje je biskup ondje je i Crkva⁵⁹ iznimno je važno.⁶⁰ U kontekstu toga načela onda i ekumensko djelovanje biskupa ima vrlo važnu ulogu, odnosno biskup na razini svoje biskupije ima ključnu ulogu za provođenje katoličkih ekumenskih principa, uspostavu odnosa s predstavnicima drugih Crkava i crkvenih zajednica, za koordinirati rad ekumenskoga delegata i biskupijske komisije za ekumenizam i sl. Vidjeli smo da *Ekumenski vademecum* djelovanje biskupa promatra pod dvama vidovima: biskupovo osobno djelovanje te biskupovo delegiranje i nadgledanje ekumenskoga rada drugih osoba. Oba ta djelovanja iznimno su važna kako bi cjelokupno ekumensko djelovanje donosilo plodove.

Ekumenski vademecum za biskupe nastavak je i pojašnjenje prijašnjih ekumenskih odredbi, a na poseban način *Ekumenskoga direktorija* iz 1993. godine. Ipak, sadrži i neke nove naglaske koji, po našem mišljenju, uvelike poboljšavaju ekumenski rad biskupa na biskupijskoj razini. Bilo bi, svakako, pogriješno iščitavati *Ekumenski vademecum* bez *Ekumenskoga direktorija* i ranijih crkvenih i papinskih ekumenskih dokumenata te zato, zaključno rečeno, po našem mišljenju, svi oni zajedno tvore s jedne strane skladnu cjelinu ekumenskoga učenja i djelovanja Katoličke Crkve te s druge pak strane jasno pokazuju na kojem je ekumenskom stupnju Katolička Crkva danas.

⁵⁹ Taj princip – *ubi est episcopus, ibi est ecclesia* – vrijedi već od najranijih kršćanskih vremena. Usp. L. MARGETIĆ, La nozione del termine medievale «città», u: *Atti* 37(2007.)118. Ovdje je potrebno reći da se na primjer protestantski teolozi s tim principom, očekivano, ne slažu. Bez ulaska u detaljnije izlaganje te teološke-ekleziološke problematike, detaljnije o tome može se pronaći na primjer u knjizi: F. FERRARIO, *Dio nella parola*, Torino, 2008.

⁶⁰ Neki teolozi idu i korak dalje kada je riječ o Crkvi na lokalnoj razini pa uz to načelo dodaju i drugo usko povezano s njim: *ubi Eucharistia, ibi ecclesia*. To bi značilo da je na lokalnoj razini Crkva usredotočena na euharistiju te na toj lokalnoj razini narod Božji zapravo živi i Krist je prisutan upravo na taj način. Usp. C. BUTLER, Ecumenism, u: M. A. HAYES, L. GEARON (ur.), *Contemporary Catholic Theology – a Reader*, New York, 2000., 365.